

Att fråga om våld och ta hand om svaret: Möjligheter och hinder för arbetslivsrelaterad rehabilitering vid långtidssjukskrivning kopplad till våldsutsatthet

Hanna Li Kusterer^{1,2} & Alva Blomkvist³

1. Högskolan i Gävle 2. Stockholms universitet 3. Uppsala universitet

Projekt finansierat av Försäkringskassan (n:o FK 2021/011188)

Stockholms
universitet

Bakgrund

- Samband mellan utsatthet för våld, ohälsa och sjukskrivning
- Att engagera sig i arbetslivet och faktiskt ha ett arbete är generellt sett positivt för individen (och samhället)
- Brister i upptäckt och kartläggning av våld i nära relationer (VINR) och mäns våld mot kvinnor
- Regeringsuppdrag (S2018/03696/JÄM; S2019/01517/JÄM) att samordna insatser för att upptäcka VINR och stödåtgärder för våldsutsatta

Kontext

- Förstärkt samarbete (rikstäckande) mellan myndigheter kring långtidssjukskrivna
 - Försäkringskassan
 - Arbetsförmedlingen
- Regional nivå: Samordningsförbundet Gävleborg och Trisam – ”Tidig rehabilitering i samverkan”
 - Försäkringskassan
 - Arbetsförmedlingen
 - Vårdgivare (rehabiliteringskoordinator)
 - Kommun/Socialtjänst
- Samverkan fokuserad på en specifik fråga kring en individ, väckt av en av parterna
 - Samma myndigheter är skyldiga att arbeta systematiskt med att upptäcka VINR och stödåtgärder för våldsutsatta

Forskningsprojektet

- Syfte: Att undersöka hur personer med erfarenhet av VINR och som är långtidssjukskrivna (utanför arbetsmarknaden av hälsoskäl) kan komma närmare arbetslivet
- Samarbete med Samordningsförbundet Gävleborg
- Första steget: De professionellas perspektiv, upptäckt/förekomst av VINR
- Intervjuer med yrkesverksamma från de aktörer som är involverade i Trisam och rehabiliteringsaktiviteter (18 respondenter, varav 4 deltog i uppföljande intervju)

Stockholms
universitet

Forskningsfrågor

- 1) Hur arbetar berörda myndigheter i regionen med genomförandet av regeringsuppdraget att upptäcka och kartlägga våld i nära relationer?
- 2) Hur beaktas individens våldsutsatthet inom Trisam och i de föreslagna insatserna inom hälso- och sjukvården och arbetslivsinriktade verksamheter?
- 3) Hur resonerar de yrkesverksamma kring styrkor och svårigheter i det nuvarande arbetssättet och möjligheter att utveckla verksamhetens arbetssätt med beaktande av eventuell utsatthet för våld i nära relationer?

Stockholms
universitet

Resultat: Att fråga om våld

- Systematiskt arbetsätt och rutiner förekommer inte alltid
- Individuella variationer
- Det finns kurser (obligatoriska?) men implementering av rutiner kan ändå försenas
- Kunskapsöverföring inom och mellan myndigheter
 - Våldsutsatthet kan registreras men rutiner för dokumentation kring om, vem/vilka och hur frågor har ställts saknas ofta
 - Individuella initiativ från handläggare kan krävas
- Standardiserade frågor används delvis
 - Ofta en fråga om våld
 - Klienter/patienter måste själva definiera våldet, om inte enskild handläggare gör detta
 - 7 frågor om våld används ej

Exempel: Standardiserade frågeformulär

Ur Instrument X

Har du blivit utsatt för våld eller hot av någon/några som står dig nära? (fysiskt, psykiskt, sexuellt, ekonomiskt eller materiellt våld eller försummelse)

Svarsalternativ: Ja/Nej/Delvis

Ur 7 frågor om våld

Har du blivit hotad, kontrollerad, förnedrad, trakasserad eller liknande av en närstående? (Ja/Nej)

Har du blivit fasthållen, knuffad, slagen, sparkad eller skadad på något annat sätt av en närstående? (Ja/Nej)

Har du känt dig pressad eller tvingad till sexuella handlingar av en närstående? (Ja/Nej)

Citat: Att fråga systematiskt?

Kan du liksom förklara då, varför ni gör det här? Och att de får förståelse för det? Så ser du någon nackdel med att fråga systematiskt eller att fråga alla?

Nej, jag tänker att, även om jag tappar det ibland... Det är så mycket annat liksom... Jag tappar det ibland men jag tänker att det är en otrolig viktig-... För under den där tiden vi frågade och fyllde i de här enkäterna, så såg man ju det. Att det var ju jättemånga som någon gång hade blivit utsatt för våld och det var ju också i det där frågeformuläret där om nära anhörig eller i din familj, ja av någon anhörig eller utanför och då kunde man ju prata också...

(...) Men historiskt på [myndigheten] så har vi inte haft det fokuset liksom.. Vi har ju haft andra frågor som kanske är mer.. ja.. här och nu och framåt, och söka jobb och behörigheter, vart kan du tänka dig flytta?

Och så. Det har inte lagts någon större, historiskt sett, någon fokus på den delen. Det är jättebra att det här poppar upp nu, att du ska jobba med den här saken va, men historiskt har vi inte den erfarenheten. Men jag ser inget motstånd hos kollegorna eller så, utan det är bara.. det är bara att köra.

Ja... Utifrån frågor som har med våldsutsatthet då kan det bara bli bättre liksom. Då svarar jag för [myndighetens] sida. För det räcker inte bara med att [annan myndighet] är duktig att ställa dom här frågorna utan alla måste göra den här delen. Då blir det ju enklare. Och vad jag förstår på kollegorna på [andra myndigheten] så tycker dom att det inte känns så jobbigt att prata med det.. dom runt dom frågorna utifrån att alla ställer dom frågorna, och att det liksom blir mer naturligt. Det är dit jag vill landa liksom.

Svårigheter att beakta våldsutsatthet inom Trisam

”I Trisam-forumet och frågorna som ställs där är oftast fokus på att komma till nästa steg. Och då pratar vi om aktivitet, sysselsättning och så kanske man vill ha vårdens ögon... Ja, den kommer inte upp på bordet på det sättet. Eller... sen kanske det skulle komma upp om man sätter på sig vård- och behandlingsglasögonen. Att frågan har ställts där och att det har dykt upp att ja, men "Så här så här har det sett ut, så här ser det ut runt personen". Då kanske man skulle ha pratat om det. Men det är liksom så... då blir det inte en relevant fråga om den inte har ställts före hos respektive organisation. För jag kan se ett värde om man har ställt frågan hos respektive organisation eller part, för det kan vara en viktig info inför nästa steg i planeringen. Men eftersom den inte ställs före, så att... den kommer aldrig ställas i själva Trisam-teamet, utan det är före som det behöver... Sen kanske man kan förstå att det är något som stör, men det känner man ju ibland, att vad är det som gör att man inte som individ kommer vidare och tar nästa steg? Det kan man ha... jättemycket tankar och funderingar runt, men jag tror fortfarande att man behöver ställa frågan först inom den egna verksamheten, för att sedan har man ställt den där och det kommer fram där. Då tror jag det är ett värde av att ta med sig in i Trisam...”

Resultat: Överväganden om våldsutsatthet

Pågående eller nyligen inträffad våldsutsatthet innebär vanligtvis att individen inte kan delta i aktiviteter som för dem närmare arbetslivet

Tidigare exponering för VINR? (Förmodligen inte)

Yrkesverksamma inom rehabiliteringsinsatser fokuserar på de psykologiska effekterna av våldsutsatthet

Resultat: Reflektioner kring arbetsmetoder

Utrymme för förbättringar -
vems ansvar?

Rädsla för att fråga?
Vill bygga relation/förtroende först

Kunskapsbrist - vad gör jag
med svaren?

Vikten av att stärka individen
- kräver ett stödjande fokus
på individen och dennes
upplevda svårigheter
(sociala, psykologiska,
medicinska etc.)

Vissa myndigheter har
rutiner för särskilda/extra
samtal vid indikation på
våldsutsatthet

Trisam är potentiellt ett
lämpligt forum men används
inte fullt ut på grund av
fokus på den aktuella
frågeställningen och
framtida planering

Citat: Motstånd att fråga/ansvar

Jag tror också att det är det som har varit lite... motstånd kanske i gruppen, att dom har känt att... får jag ett jakande svar så måste jag ta hand om det. Och göra en utredning och veta vad jag ska göra för bedömning på personen, men att det ligger ju faktiskt inte på oss

[...]

*Och vi har varit ganska tydliga med det, att det är inte vi som ska göra någon utredning... Det... Vi... Det... Vi kan inte det, vi har inte den kunskapen, men vi har ett ansvar att fråga och upptäcka det. (..)
Det ansvaret har vi faktiskt... och sen... hänvisa vidare.*

Slutsatser

- Behov av att VINR ses som en relevant fråga av alla berörda myndigheter och yrkesverksamma
 - Kurser/kunskap
 - Praktisk kunskap och erfarenhet
 - Standardiserade frågor?
- Rutiner och praxis bör stödjas av ledningen
- Konsekvenser av tidigare exponering för VINR
- Att förskjuta ansvar (diffusion of responsibility)
 - Kunskap om våldsutsatthet kan gå förlorad i praktiken
 - Många aktörer och samarbeten
 - Lätt att förskjuta ansvar till andra enheter/individer/myndigheter

Tack för er uppmärksamhet!
Frågor, reflektioner, tankar?